

Demokrati og ytringsfrihet

Lærerveileder

Nansenskolen 2022

Magne Ekker

Signe Strøm

Joakim Hammerlin

Innledning:

Denne veilederen er til deg som skal undervise om temaet ytringsfrihet og demokrati ved bruk av Nansenskolens pilot, primært laget for elever på folkehøgskolene. Undervisningsopplegget «Demokrati og ytringsfrihet» er bygd på noen av funnene i rapporten til Ungdommens Ytringsfrihetsråd fra 2021, initiert av Norsk PEN og Fritt Ord.

Undervisningsopplegget består av en introduksjon, samt denne lærerveilederen med tilhørende powerpoint, og er tenkt brukt som et dagsopplegg/lørdagsfellesfag.

Nansenskolen er medlem i WEXFO (World Expression Forum), som hadde første møte på Lillehammer 2021. Til denne ytringsfrihetskonferansen ble det utarbeidet og gjennomført en pilot for ungdomsskoletrinnet om ytringsfrihet, prøvd ut på to ungdomsskoler i Lillehammer. Skoleåret 2022-2023 har vi på Nansenskolen arbeidet med temaet ytringsfrihet og sammenfattet en pilot for folkehøgskolen. Vår pilot er beregnet på eldre elever og basert på praksis fra egen undervisning om emnet. Hvis interesse, finner du WEXFO's rapport/undervisningsopplegg for ungdomstrinnet her: [Pilot - WEXFO](#) .

Demokratiets og ytringsfrihetens kår er i stadig endring, og det er dermed viktig å ha et kontinuerlig fokus på dette feltet. Dagens debattklima oppleves av mange som polariserende og avskrekkende. Dette kan hindre en i å se ulike ytringer fra et annet perspektiv. Spesielt kan en se dette i digitale rom.

Folkehøgskoleelever bor på internat og omgås 24 timer i døgnet en gruppe mennesker de ikke har valgt selv. Slik sett representerer folkehøgskolelivet et møte med et bredt spekter av holdninger, verdier og meninger på en måte de vanligvis ikke vil ha erfart tidligere i livet. Det de har til felles er likevel opplevelsen knyttet til det å være ung og å ha en stemme. Folkehøgskolen bør være en arena der elever, i trygge omgivelser, skal lære om ytringsfrihet i praksis og trene på å bruke stemmen sin. Lars Laird Iversen sitt begrep «uenighetsfelleskap»¹ kan være nyttig å ta med seg når man tenker på Folkehøgskolen som en arena for meningsutveksling og demokratisk samhandling. Skolen og internatet skal oppleves som et trygt rom der alle kan ytre seg og der man bør respektere hverandres ulike ståsted. Å arbeide for et godt skolemiljø, der man møter andre med respekt og ønsker å forstå hverandres synspunkter, betyr ikke at man skal etterstrebe og maksimere enighet. Uenighet når det gjelder politikk, religion og andre viktige temaer trenger ikke å bryte ned fellesskapet. Har man et bevisst forhold til meningsutvekslingen, og klarer å fremme forståelse og respekt, vil Folkehøgskolen oppleves som et «uenighetsfelleskap», der det finnes tilstrekkelig trygghet til å kunne dele ulike meninger og tørre å være uenige. Ikke å være redde for å uttrykke uenighet er viktig for å forhindre større konflikter. Ser man på uenighet som noe man burde unngå, vil man kunne legge lokk på saker som burde komme opp til diskusjon, og på denne måten kan konflikter vokse i stedet for å løses. Det er på samme måte veldig uheldig å etterstrebe enighet

¹ «Uenighetsfelleskap – en inkluderende innfallsvinkel til medborgerskap», Særtrykk fra Dembra-publikasjon nr. 1, Lars Laird Iversen, [Dembra artikkelsamling 2016 03 1korr.pdf](#)

i stor grad, i frykt for at fellesskapet kan svekkes og noen av medlemmene kan føle seg krenket.

Vi ønsker å legge til rette for bruken av dialog og debatt som to av flere metoder for å bli trygg på egne ytringer, og på den måten redusere terskelen for å ytre seg i det offentlige rom.

Begrepsavklaring

I samtaler om ytringsfrihet er det noen begreper som kan være nyttige å inkludere, og løfte frem. Ytringsfriheten er et stort begrep og også en frihet som har visse begrensninger, både av juridiske, individuelle og praktiske hensyn.

Man snakker ofte om **ytringsrom** og **ytringskultur**.

Man kan oppleve at «ytringsrommet» er langt mindre enn den juridiske ytringsfriheten tilsier, det er «grensen for hva man kan si uten å bli utsatt for forholdsvis kraftige ikke-rettslige sanksjoner» (Svendsen s, 44 – bok). «Ytringskulturen» kan man si er de sosiale normene som regulerer ytringsrommet, og som bestemmer hva som er en akseptert og ikke akseptert måte å ytre seg på, og hva som det er greit å ytre seg om. I for eksempel miljøer dominert av konservative holdninger, kan en person med radikale synspunkter oppleve seg lite fri til å ytre seg fritt. Kulturen vil i mange sammenhenger stå sterkere enn det juridiske når det gjelder en persons opplevelse av den reelle ytringsfriheten hen har.

Innhold:

Undervisningsopplegget er delt inn i fire deler:

- **Del 1** er et foredrag, som skal vekke engasjement for og kunnskap om temaet.
- **Del 2** er oppvarmingsøvelser som skal bidra til refleksjon og trygt samtalefellesskap hos elevene.
 - Speed date
 - Etsiske nøtter
- **Del 3** består av oppgaver til elevene.
 - Debattøvelse
 - Rollespill om herskertechnikker i forhold til ytringsfrihet
- **Del 4** inneholder tips og forslag til videre arbeid med temaet.
 - Internatlivet – trygge rammer
 - Case

Del 1

Ytringsfrihetens dilemmaer

Ytringsfrihet betyr frihet til å ytre en mening. Ytringen kan skje med ord, i skrift, gjennom bilder, symboler – kort sagt: alt som er meningsbærende.

Slik sett henger ytringsfrihet tett sammen med tankefrihet, men det er ikke helt det samme. Tanken kan forbli en tanke i ens eget hode. Når tanken blir til en ytring, plasserer vi den i verden. Vi gjør den til noe som også andre kan – og i noen tilfeller også må - forholde seg til.

Slik sett er ytringer kommunikasjon av budskap: Vi forflytter en tanke fra vår egen bevissthet til andres bevissthet. En ytring har derfor en avsender og en mottaker: Den som ytrer og den som mottar budskapet i ytringen.

Jeg tenker på en ting, f.eks. «kaffe», sier ordet «kaffe» og vipps så er min tanke om «kaffe» plassert i hodene deres. Noen av dere får kanskje lyst på kaffe, mens andre avskyr kaffe, men dere hadde sannsynligvis ikke tenkt på kaffe akkurat nå hvis ikke jeg hadde sagt nettopp «kaffe». Poenget her er at ytringer skaper effekter: De er vår måte å utveksle tanker, meninger, bilder, osv. mellom hverandre.

Står vi fritt til å ytre hva vi vil? Kunne jeg for eksempel ha ropt «Brann», bare på spøk? Nei, det kunne ha utløst panikk, en farlig situasjon, hvis alle forsøker å storme ut på samme tid. Følgelig vil de aller fleste mene at ytringsfriheten ikke kan være absolutt. Jeg kan ikke rope «Brann», for eksempel, hvis jeg står her på talerstolen og det ikke brenner.

Det vi skal ta for oss i dag er imidlertid ikke ytringsfrihet i den mer abstrakte forstanden, som effektene av at jeg sier «kaffe» eller «brann». Vi skal snarere fordype oss i den politiske betydningen av ytringsfrihet, som gjerne beskrives som et grunnleggende prinsipp i et demokrati.

I vår egen grunnlov inngår ytringsfriheten som Paragraf 100. Her står det blant annet dette: «Ytringsfrihet bør finne sted (...) Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst annen gjenstand er tillatt for enhver. Det kan bare settes klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser (...) Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.»

Fra det vi allerede har vært inne på er det to ting som er særlig relevant å trekke inn:

Den første er at ytringsfriheten er vår mulighet til å utveksle tanker og meninger om politiske emner. Slik sett kan ytringsfriheten beskrives som demokratiets fundament. Det er vilkåret for diskusjon, debatt, uenighet og enighet.

Det andre er at tanker og meninger som ytres kan ha et stort skadepotensial – også politisk og samfunnsmessig. Spørsmålet er derfor om det bør finnes grenser for hvilke ytringer vi bør tillate, på samme måte som jeg ikke kan tillate meg å rope brann.

Selv i et liberalt demokrati som Norge er det satt opp visse juridiske grenser for ytringsfriheten. De viktigste er:

- Hatefulle ytringer (paragraf 185)
- Æreskrenkelser/injuriende påstander
- Statshemmeligheter
- Visse former for pornografi

I tillegg til de juridiske grensene, finnes det etiske eller normative grenser for hvilke ytringer vi aksepterer som samfunn. Det kan for eksempel dreie seg om ytringer som juridisk sett ikke regnes som hatefulle, men som allikevel anses som etisk problematiske. Noen ganger kan det å bryte disse etiske grensene også utløse sosiale sanksjoner, som for eksempel Atle Antonsen – Jirde Ali-saken.

Både de juridiske grensene og de etiske/normative grensene er hele tiden i bevegelse. Det er ting man kunne si for 50 år siden, som man ikke kan si i dag, for eksempel. De etiske og de juridiske grensene påvirker hverandre. For eksempel gjelder dette tolkningen av hva som regnes som en hatefull ytring, som er bredere definert i dag enn det var for ti-femten år siden.

At ytringsfrihetens grenser aldri står stille, men hele tiden er bevegelige, gjør det essensielt å stille seg spørsmålet: Bør ytringsfriheten være større enn den er i dag?

Er den kanskje snarere for romslig, slik at flere saker burde anses som etisk eller juridisk over streken?

For å gå inn i denne diskusjonen kan det være nyttig tegne opp et meningsspenn. La oss starte med det som kanskje er det mest radikale forsvaret for ytringsfrihet vi finner i filosofihistorien: John Stuart Mills «On Liberty» eller «Om friheten» fra 1859.

Mills argument er dette:

«Hvis hele menneskeheten minus én var av én oppfatning, og bare én person mente det motsatte, ville ikke menneskeheten ha noen større rett til å tvinge denne personen til taushet enn denne personen ville ha rett til å tvinge menneskeheten til det samme hvis han hadde hatt mulighet til det».

Altså: Hvis jeg var det eneste mennesket i hele verden som mente «ja» ville jeg ha like stor rett til å ytre denne meningen som resten av menneskeheten hadde til å ytre sitt «nei».

Underforstått: Kjøttvekta, hvor mange som mener ja eller nei, er irrelevant i denne sammenheng. Selv den mest ekstreme ujevnheten, alle mot én, endrer ikke på det prinsipielle: Retten til å ytre seg er absolutt.

Mill gir flere argumenter for hvorfor han mener dette:

For det første kan det være at den ene har rett, mens alle andre tar feil. For eksempel: Copernicus hadde rett i at det var jorden som kretset rundt solen, og ikke omvendt, slik nesten alle andre mente.

For det andre kan en mening være verdifull, også hvis den er falsk: «er den gal mister de noe som er nesten like verdifullt, det klarere og mer levende uttrykk for sannheten som fremgår av dens kamp mot løgnen».

Altså: Meninger som er falske eller gale er verdifulle fordi de tydeliggjør sannheten. Hvis vi ser på det som en boksekamp mellom en sann og en falsk påstand, vil den sanne påstanden skjerpes, bli mer hardtslående, bedre trent, hvis den får gå i ringen med falske påstander.

Hvis falske påstander skulle forbys eller nektes adgang til bokseringen, vil de sanne påstandene etter hvert bli utrente, slappe og sløve. De blir til dogmer som vi tror på, uten helt å forstå hvorfor. Sannheten må bryne seg på det falske for å holde seg i form, rett og slett.

En siste mulighet, som er den vanligste ifølge Mill, er at en påstand kan være delvis sann. Selv om det meste i påstanden er falskt, kan den inneholde et grann av sannhet som vi kan ta med oss videre i å forsøke å forstå hvordan henger sammen.

Det å undertrykke en mening blir derfor «et tyveri fra hele menneskeheten», ifølge Mill. Uavhengig av om meningen er sann eller falsk eller noe midt imellom, har den verdi: Den er verdifull som mulig sannhet, som mulig delsannhet eller som falsk motstander for sannheten i bokseringen. Ergo: En påstand er uansett verdifull!

Mills ytringsfrihetsargument bygger på et ideal om at ideer, perspektiver og tanker hele tiden bør møte hverandre og prøves mot hverandre. Å møte perspektiver man ikke selv er enig i, er intellektuelt stimulerende – det er noe å bryne seg på, omtrent som om hjernen hadde en treningsøkt i bokseringen.

Bak Mills argument ligger det også en sterk tro på mennesket og fornuften, at vi har en evne og vilje til å ta det den andre sier innover oss og korrigere våre oppfatninger hvis vi møter på bedre argumenter.

Derfor blir ytringsfrihet et nødvendig premiss for å utvikle oss intellektuelt, både som individer og samfunn. Møtet med andre perspektiver vil gjøre oss mer ydmyke, mer tolerante, mindre skråsikre, klokere. Vi lærer oss å se verden fra flere perspektiver. Mill er derfor en sterk tilhenger av at ytringsfriheten skal være så vid som mulig. Jo friere debatten er, jo mer frimodige vi er, jo mindre vi legger bånd på oss, jo større er sannsynligheten for å komme nærmere sannheten om hvordan verden og samfunnet henger sammen.

For Mill er det å komme nærmere sannheten grunnlaget for økt frihet. Det er to grunner til dette:

1. Voksende kunnskap om verden (altså at tankene våre om verden samsvarer med hvordan den reelt sett er) setter oss i bedre stand til å forbedre våre levekår, som gir oss økt frihet.
2. Sann frihet fordrer sannferdig livsførsel: Å leve i en illusjon er ikke reell frihet.

En annen ting Mill er opptatt av er faren for at demokratiet skal utvikle seg i retning av et «sosialt tyranni», der flertallets oppskrift på hva som er de rette meningene, ideene og perspektivene, blir til en tvangstrøye.

De annerledes tenkende, dissidentene, fyller en særdeles viktig rolle i et demokrati. Det er de som utfordrer de etablerte sannhetene i politikken og som skaper samfunnsforandringer.

En gang i tiden har synspunkter som at slaveri bør være forbudt, at kvinner skal ha stemmerett og at personer av samme kjønn skal kunne gifte seg, vært radikale tanker. Det har vært i strid med det flertallet mente. Slik er det ikke lenger, og premisset for at disse endringene har funnet sted er ytringsfrihet. For det holder ikke at noen tenker «også kvinner burde ha stemmerett». Det må sies! Det er først når denne ideen blir en del av den offentlige samtalen at ideen sås i verden. Det er da den får et samfunnsmessig forandringspotensial.

Så skal alt være tillatt? Finnes det ingen grenser for Mills ytringsfrihet?

Jo, selv Mill mener at man må begrense noen ytringer. For å ta et eksempel han selv bruker: Man kan for eksempel ikke agitere for vold mot kornhandlere, hvis man står utenfor en kornhandler og det står en rasende mobb utenfor. Da kan det være at den rasende mobben blir oppildnet ytterligere og ender med å lynsje – i verste fall ta livet av - kornhandleren.

Dette har å gjøre med Mills skadeprinsipp: «Min frihet til å svinge neven stopper ved din nese», som han selv skriver. Altså: Som frihet er jeg nødt til å ta hensyn til andre friheter, andre mennesker, og deres rett til å forfølge sine prosjekter. Min frihetsutfoldelse bør ikke skade andres mulighet til det samme.

Så hvor langt kan vi trekke skadeprinsippet når vi snakker om ytringsfrihet?

Det er ikke få metere som er skrevet om dette i Mill-litteraturen. Hvis noen tar til orde for å utøve vold mot en folkegruppe er det sannsynligvis nok. Samtidig er Mill veldig tydelig på at det at noen føler seg krenket eller såret som følge av et utsagn ikke vil være nok til å forby det.

Er Mills bok «On liberty» fra 1859, som regnes som en klassiker i ytringsfrihetsdebatten, relevant for oss i dag?

For det første:

Hvordan samsvarer disse idealene med vår høyintense, umiddelbare digitale offentlighet?

Bør man tenke at QAnon-teoriene er beskyttet av ytringsfriheten, for eksempel? Skal vi tenke at det er jammen bra at denne teorien kommer frem. Nå kan «sannheten» endelig få en styrkende match i bokseringen! Hvor starter man når man skal argumentere mot en teori som påstår at lederne i Demokratene i realiteten er en pedofiliring som mishandler barn i kjelleren på en pizzarestaurant? Er det grunnlag for en skvær og real argumentasjonsutveksling, en verbal boksekamp, der vi sammen skal finne ut av hvem som har rett, hva som er sant?

Er det ikke slik at de slagene sannheten prøver å sette inn mot denne teorien ikke kan ramme? Er det ikke slik at virkelighetsforståelsen er så grunnleggende forskjellig at de i realiteten befinner seg i hver sin boksering og har en oppvisning i skyggeboksering?

Og hvordan skal vi forholde oss til skadeprinsippet, i en tid der kongresser stormes både i USA og Brasil?

Hvor mye av skylden for dette ligger på de som har klekket ut konspirasjonsteorier som har spredd seg over internettets blodbaner? Hvordan skal vi forholde oss til ytringsfrihet i en tid der ytringer ikke bare skjer i en begrenset analog offentlighet, men kan spre seg som en digital ildebrann?

Er vi nødt til å tenke helt nytt om ytringsfrihetsidealene etter den digitale revolusjonen? I en tid der digitale tusser og troll gjemmer seg i internettets mørke skoger. I en tid der vi begynner å bo i parallelle virkeligheter, skapt av algoritmer og kaninhull.

Er det slik at vi må tenke helt nytt om ytringsfriheten etter internett, og tenke at den – på tross av at vi anser at den er en fundamental bærebjelke i det liberale demokratiet – må innskrenkes, for å redde demokratiet? Paradoksalt nok...

For det andre:

Mill er tydelig på at det at noen opplever et utsagn som krenkende ikke innebærer at ytringsfriheten skal innskrenkes. Vi startet med å si at det å ytre noe er å plassere en "tanke i verden". Dette innebærer at vi gjør en tanke til noe andre mennesker må forholde seg til, fordi vi deler samme verden. En ytring har en avsender og en mottaker. Det er altså minst to aktører i spill: Den som ytrer og den som mottar budskapet.

I språkfilosofien snakker man ofte om "talehandlinger". Altså: Det å ytre noe er en aktivitet, en handling. Når vi snakker om handlinger innenfor etikk, regner vi det som gitt at den som handler må ta med i beregningen hvordan handlingen berører andre mennesker.

Det viktige spørsmålet er: Har vi ikke samme plikt til å unnlate å si eller å ytre visse ting, hvis vi vet at dette kan sjenere eller såre andre? Er det ikke slik at ord kan såre like mye, eller kanskje også mer, enn fysiske handlinger?

Hvorfor skal vi da tenke at talehandlinger skal være friere enn andre handlinger? Hvorfor skal jeg kunne denge løs på noen med munnen? Hvorfor skal nettopp ytringsfriheten ha en privilegert status, der avsenderens frihet til å ytre veier tyngre enn mottakerens ønske om ikke å høre?

For det tredje:

Mill har et ideal om perspektivrikdom, der ulike teorier, syn, meninger og forståelser skal møte hverandre i offentligheten. Kampen mellom dem er med på å bringe oss nærmere sannheten.

Samtidig er det slik at noens frihet til å ytre kan medføre andres vilje til å holde kjeft, trekke seg unna, skygge banen. Noens frihet til å snakke rett fra levra, usensurert, kan utløse andres ønske om å kripe inn i hulen og ned i soveposen og tenke at «nei, denne offentligheten var en så krevende og hard storm å stå i at det orker jeg bare ikke».

Dilemmaet er at noens ytringsfrihet kan medføre at andre frasier seg sin ytringsfrihet. De skygger unna, ettersom kostnaden, presset, av å være i offentligheten blir for stor. For ytringsfrihetens del kan det dermed ende med at vi ender i minus: Vi får færre perspektiver, færre ideer, færre tanker, som strides i den store offentligheten enn vi kunne ha hatt.

Så hvor skal vi trekke grensen for ytringsfriheten?

Del 2

2.1 Speed date.

Rammer:

Formål	Få kjenne på hva dialog kan gjøre med en. Få øvelse i å ytre tanker og meninger, samt i å tørre å ytre seg. Få øvelse i å lytte på en måte som kan gi nye perspektiver.
Utstyr	Et stort rom. Kan bruke gulvet eller stoler.
Tid	15 min

Beskrivelse:

Elevene setter seg på to linjer vendt mot hverandre, slik at alle blir sittende rett overfor (og ansikt-til-ansikt med) en annen, med litt avstand til parene på hver side. Læreren gir beskjed om at hen vil stille dem et spørsmål, som de skal besvare/snakke om til partneren sin. Den ene skal begynne med å snakke/fortelle i ett minutt, mens den andre bare skal lytte, uten å si noe eller avbryte. På signal fra læreren skal de to elevene bytte roller. Når begge har snakket i ett minutt skal den ene rekken flytte seg én plass mot høyre, mens den andre blir sittende. Øvelsen gjennomføres ved at en flytter 3 ganger. Gjør øvelsen 1-2 ganger, og velg blant spørsmålene nedenunder.

Spørsmål:

Forslag til spørsmål:

- Hva legger du i begrepet ytringsansvar? (Du kan velge om du vil snakke om begrepet eller hva det betyr for deg personlig.)
- Trenger vi ytringsfrihet? Hvis ja – hvorfor?
- Hva skal veie tyngst: Frihet til å ytre eller frihet fra å utsettes for ytringer som sårer/smerter/krenker?

Gi elevene et minutt til å tenke seg om før du setter i gang samtalene.

Samtale i plenum etterpå:

Hva skjedde i dere og med dere i løpet av denne øvelsen? (IKKE snakk om innholdet i samtalen/ hva som ble sagt. Begynn kun med dette åpne spørsmålet, men følg opp hvis nødvendig: Hvordan opplevde du det å snakke? Hvordan opplevde du det å lytte uten å få lov til å si noe? Forandret du det du selv sa etter hvert som du hadde hørt de andre sine tanker?)

2.2 Etisk nøtter om ytringsfrihet

Rammer:

Formål	Få øvelse i å ytre tanker og meninger, samt i å tørre å ytre seg. Få øvelse i å lytte på en måte som kan gi nye perspektiver.
Utstyr	Rom til gruppearbeid. Kopiert skriv til samtlige.
Tid	45-60 min

Beskrivelse:

Lærer innleder med å fortelle at alle får hvert sitt ark med etiske nøtter. Etter å ha lest de, skal de individuelt rangere de fra 1-10, samt sette en strek for hva som burde passere. Så skal de i grupper bli enige om en rangering og strek.

Utdelt ark til alle:

Filosofene pustet tungt da de så listen over saker de måtte ta stilling til. Instruksen fra politiet var å vurdere hvilke saker som burde få passere i ytringsfrihetens navn og hvilke som ikke skulle gjøre det. I tillegg måtte filosofene rangere sakene fra 1-10, der 1 var saken som skulle gis høyest prioritet. Så fikk politiet se hvor mange de ville rekke over. Sakene hadde allerede vært innom juridisk avdeling, som ikke hadde klart å konkludere: Lovverket var angivelig så tvetydig at alle sakene både kunne passere og stanses. Derfor var det filosofenes etiske skjønn som både skulle avgjøre rekkefølgen på listen og hvor man skulle sette streken for hva som burde få passere.

Dette var sakene:

- A. Forlaget «Rabulist» vil gi ut en oversettelse av «The Anarchist Cookbook». Boken kom opprinnelig ut i 1971 og inneholder blant annet beskrivelser av hvordan man lager illegale rusmidler og bomber. Det er kjent at ulike terrorgrupper har brukt boken som kilde for hvordan man lager eksplosiver. Forlaget mener at trykkefriheten gir dem rett til å utgi boken og at den har kulturhistorisk verdi. Skal politiet beslaglegge bokeskene, som nettopp har ankommet fra trykkeriet?
- B. Gruppen «Nei til islamisering» har søkt om og fått tillatelse til å demonstrere på Grønlands torg i dag. Politiet frykter at de har planer om å avslutte arrangementet med å brenne Koranen, noe de ikke har opplyst om dette i søknaden. Arrangementet starter om én time. Bør det stanses?
- C. Det uavhengige cinemateket «Edge» har satt opp filmen «Cruella, uncut», som har blitt beskrevet som den mest ekstreme filmen i filmhistorien. Den inneholder blant annet torturscener og eksplisitte hardpornografiske skildringer. Filmene har aldri tidligere vært vist på norske kinoer og ble totalforbudt da den kom ut i 1989. Edge har ikke søkt om å få sette opp filmen, fordi de sier at det er en medlemsbasert klubb og at det derfor er en privat – og ikke offentlig – visning. Bør den stanses?

- D. Miljøverngruppen «Den siste olje» har planlagt å kaste sort maling på løvestatuene utenfor parlamentet, i forbindelse med fremleggelsen av Olje- og energidepartementets rapport «Stø kurs – Norsk olje- og gassutvinning frem mot 2100». De vil også holde appeller mot olje- og gassvirksomhet på norsk sokkel. Gruppen har ikke søkt om eller fått tillatelse til å demonstrere. Politiet mistenker imidlertid ikke at det vil være store folkemengder eller at demonstrantene vil være voldelige. Det er også grunn til å tro at malingen er vannbasert og kan vaskes vekk. Bør arrangementet stanses av politiet?
- E. En gruppe studenter har planer om å sabotere en Jung-forelesning av en omstridt kanadisk psykolog som gjester Universitetet. De vil stille seg foran dørene til auditoriet og nekte å flytte seg, slik at ingen kommer seg inn for å høre foredraget. Bør vi sende en patrulje for å fjerne studentene?
- F. Organisasjonen «Vaktbikkja» varsler at de har fått tak i de private internettloggene til 12 folkevalgte ett år tilbake i tid. De ønsker å publisere disse loggene for å protestere mot den nye overvåkningsloven, som nylig var til behandling i Stortinget. Den nye loven innebærer at myndighetene skal kunne lagre alle IP-logger i ett år. Nettstedet har varslet at de sitter på særdeles pikante detaljer om de folkevalgtes digitale liv... Bør politiet aksjonere mot «Vaktbikkja»?
- G. Den ultrakonservative gruppen «All makt til Kongen», som ønsker å avvikle parlamentet og gjeninnsette kongen som eneveldig monark, har stiftelsesmøte i dag. De er motstandere av demokrati, ytringsfrihet og en liberal rettsstat, men ønsker å stille til valg i 2025. Bør stiftelsesmøtet stanses?
- H. Den digitale fotokunstneren «Mefistofeles» skal åpne sin nye utstilling «100 fakes / 1 true», der han har brukt deepfaketeknologi og satt inn ansikter av kjendiser på bilder som setter dem i skamfulle og kompromitterende situasjoner. Ett av bildene skal imidlertid være helt ekte, og har angivelig kommet kunstneren i hende via en hackergruppe. Ingen andre enn kunstneren aner hvilket av bildene som er ekte. Og deepfake-teknologien er så god at ingen er i stand til å se hvilket av bildene som ikke er manipulert. Bør utstillingen stenges?
- I. En komiker skal ha premiere på stand-up showet «Hvit privilegert mann inviterer til krenkefest». Anmeldere som så urpremierer av showet i går har beskrevet det som sjokkerende misogynt, rasistisk og LGBTQ+-hetsende. På Sosiale medier raser nå debatten om showet bør tas av plakaten fordi det er hatefullt og krenkende overfor utsatte grupper. Arrangøren har sagt blankt nei: Showet er solgt ut og de vil ikke blande seg inn i den kunstneriske friheten til komikeren. Komikeren insisterer på at de sjokkerte anmelderne har misforstått totalt og at det hele er ironisk ment. Bør vi stanse showet?
- J. Nettstedet «Lekk» har nylig offentliggjort at de sitter på hemmeligstemplede dokumenter som viser USA skal sette opp hemmelige utskyttingsbaser for atomvåpen på norsk jord. Regjeringen sier vi må agere umiddelbart, stenge

ned nettsiden og konfiskere alt materiale de sitter på. Det er et spørsmål om forsvarshemmeligheter og nasjonal sikkerhet. Hva skal vi gjøre?

Rekkefølge individuell:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Rekkefølge gruppe:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Samtale i plenum etterpå:

Hva skjedde med dere i denne øvelsen. Lærte du noe nytt? Hva kom gruppene frem til?

Del 3

3.1 Debattøvelse

Rammer:

Formål	Få øvelse i å ytre tanker og meninger, samt i å tørre å ytre seg. Få øvelse i å lytte på en måte som kan gi nye perspektiver.
Utstyr	Et stort rom. Elevene går rundt i rommet.
Tid	15 min

Beskrivelse:

Elevene vandrer rundt i rommet. Læreren leser de forskjellige utsagnene opp, venter litt og teller ned.

3-2-1 Pek (på den du tror vil svare det samme som deg)

Så sier læreren:

3-2-1 Svar (tommel opp = enig. Tommel ned = uenig)

Elevene skal altså bekrefte om de var enig eller uenig i utsagnet.

Ta gjerne en kort snakk om utsagnet etter at alle har svart.

Utsagn:

- Er man forpliktet til å ha en mening?
- Jeg har rett til å si akkurat hva jeg vil.
- Jeg er ikke ansvarlig for hvordan andre reagerer på det jeg sier.
- Noen ytringer bør forbys.
- Jeg er redd for å bli kansellert.
- Sosiale medier har skylden for at ungdom ikke ytrer seg nok.
- Av og til unnlater jeg å si det jeg mener fordi jeg frykter å bli utestengt
- Hvis noen føler seg såret av et utsagn er det trådt over en grense.
- Ytringsfrihet handler om mindretallets rett til å uttrykke seg.

Samtale i plenum etterpå:

Hva skjedde med dere i denne øvelsen. Lærte du noe nytt om dine medelever? Søkte du «trygge» meningsfeller, eller tok du noen sjanser? Hva brukte du mest tid på, å gjøre opp egen mening, eller vurdere hvem som mente det samme som deg?

3.2 Debattkultur (Hersketeknikker)

Rammer:

Formål	Øve opp evnen til å se seg selv som endringsaktør. Styrke samarbeidsevnen og kommunikasjonsferdighetene.
Utstyr	2-3 rom. Roller skrevet ut på papir. Informasjon om hersketeknikker på papir. Antall deltakere 12-30.
Tid	Ca 1 time

Beskrivelse:

Dette er et rollespill. Før spillet begynner forteller du at de skal deles inn i tre grupper, hver med en oppgave. Oppdraget gir du når gruppene er på sine respektive rom. Gruppene får kun vite om sitt oppdrag, som enten er hersker, forsvarer eller kjemper. Det bør være minst tre i gruppa som spiller rollen. Gruppa skal så bli enige om hvordan de skal spille rollen sin. Anbefalt forberedelsestid 10-15 minutter.

Spilletets gang:

I et stort rom samles alle rundt et hestekoformet bord. Fasilitator (du) informerer om enkle debattregler (innlegg og replikk) og god debattkultur (ikke avbryte andre, rekke opp hånda, respektere hverandre). Så starter du spillet med en innledningshistorie (lag gjerne en lokal variasjon)

Velkommen til allmøte på Nansenskolen (egen skole). Som rektor ser jeg frem til dette møtet, der vi skal diskutere hva vi gjør med lottogevinsten på 5 millioner kroner tiltenkt oppussing på internatene. Jeg har ikke fått inn noen konkrete forslag og derfor starter vi med en åpen debatt for å høre om det finnes noen forslag.

Åpne opp for innlegg, men gi ordet til en/flere av «herskerne» flere ganger i starten. Ignorer «kjempere» en stund, før du blir mer nøytral. Grip inn hvis noen begynner med personkarakteristikk. Spillet kan fort få en høy temperatur. Det kan være lurt å dele inn gruppene på forhånd, slik at du får splittet opp «uheldige» par. Det er meningen at du skal legge til rette litt ekstra for «herskerne». La diskusjonen gå en stund, og noter ned hvilke forslag som blir mest debattert. Velg ut to, som det stemmes over ved håndsopprekning. Hvis gruppa protesterer, så kan du gi de mulighet til å stemme over flere/andre forslag også. Avbryt så rollespillet, og fortell de at de ikke skal røpe gruppas oppdrag.

Avsluttende samtale:

Be gruppene om å gjette hvilken rolle de andre hadde. Så forteller gruppene hva rollen var. Så stiller du noen spørsmål som de skal reflektere over.

Forslag:

- Hvordan var det å spille din rolle?
- Hvordan var opplevelsen av møtet?
- Var det noe du reagerte på?

Led så samtalen over på hersketeknikker, forklar gjerne kort hva det er. Forslag til diskusjon:

- Hvorfor bruker enkelte hersketeknikker?
- Gjør du det selv noen ganger?
- Hvilke hersketeknikker er verst?
- Hvordan håndterer vi hersketeknikker?

Gruppebeskrivelse, som kopieres opp og deles ut til gruppene:

Gruppe 1: «Kjemper»

Dere er en del av studentflokket på Nansenskolen. På dette allmøtet skal dere diskutere hva lottopengene skal brukes på. De skal brukes på internatet. Dere må bli enige ved å diskutere, og deretter ha en avstemning. Tenk gjennom hva dere tror vil være bra for studentene og skolen, og finn to ideer dere vil legge fram. I møtet skal dere fremme de meningene dere har selv og prøve å overtale de andre med gode argumenter. Dere er respektfulle mot de som mener noe annet, men prøver å overbevise alle om at din idé er det beste for skolen. Under avstemningen skal du stemme på det du synes var det beste forslaget, ikke nødvendigvis deres eget forslag.

Gruppe 2: «Forsvarer»

Dere er en del av studentflokket på Nansenskolen. På dette allmøtet skal dere diskutere hva lottopengene skal brukes på. De skal brukes på internatet. Dere må bli enige ved å diskutere, og deretter ha en avstemning. Deres gruppe synes det er viktig at oppussingen ikke koster for mye penger, og dere vil helst ikke bygge noe nytt. Dere er opptatt av å spare penger, og ha noe til senere. Kom opp med et konkret forslag til en billig og god løsning. I møtet skal du støtte de som ikke blir lyttet til og prøve å legge til rette for at det er en god debattkultur. Forslag til støtte:

- Nå er det mange som ikke kommer til orde. Kanskje vi skulle ta en runde rundt bordet, så alle får sagt sitt?
- Jeg vil gjerne høre mer om det som ble sagt før «Petter» ble avbrutt.
- Jeg synes det er viktig at vi ser flere sider av saken. Det er ingen ideer som er feil her.

Når dere skal stemme over de ulike forslagene, så stemmer du ut ifra hvem du selv synes hadde de beste argumentene.

Gruppe 3: «Hersker»

Dere er en del av studentflokken på Nansenskolen. På dette allmøtet skal dere diskutere hva lottopengene skal brukes på. De skal brukes på internatet. Dere må bli enige ved å diskutere, og deretter ha en avstemning. I møtet skal du bruke hersketeknikker, slik at forslaget til din gruppe blir stemt frem. Din gruppes forslag er å bruke kun en liten del av lottopengene på oppussing, og i stedet bruke de fleste pengene på en skoletur til Maldivene. Pass på at hersketeknikkene ikke er alt for synlige, men fungerer for å få de andre til å føle seg litt mindre. Du stemmer på din gruppes forslag.

Forslag til hersketeknikker:

- Avbryt de som snakker for å si noe selv
- Overse de som mener noe annet enn deg (gjesping, stirre i lufta, se vekk)
- Le av det som blir sagt selv om det ikke er morsomt
- Argumenter med at «noen av oss har snakka litt om dette allerede og vi mener...»
- Vift med hendene når du viser at du vil snakke
- Få de andre til å føle seg dumme (f.eks. «det var et ganske dårlig forslag»)
- Misforstå med vilje
- Himle med øynene til en annen «hersker» når noen av de andre snakker
- Ta mye plass i stolen og len deg over bordet slik at du sitter i veien for de ved siden av deg

Del 4

4.1 Trygge rammer

Rammer:

Formål	Få øvelse i å ytre tanker og meninger, samt i å tørre å ytre seg. Dette er en øvelse som egner seg litt ut i skoleåret. De skal være litt trygge på hverandre.
Utstyr	Et klasserom. Ark og penner til alle.
Tid	30 min (kan holde på lengre hvis det flyter godt)

Beskrivelse:

Internatet er et sted studentene skal føle seg trygge og hjemme i. Likevel er det ikke alltid slik. I denne øvelsen er målet å legge til rette for hvordan snakke om «vanskelige» ting.

Oppgave:

Alle får utdelt to ark og en penn. De skal så på det ene arket skrive ned, anonymt, ting som er vanskelig å snakke om på internatet. På det andre skal du komme med forslag til hvordan du kan bidra til trygge rammer for å diskutere disse emnene.

Når alle er ferdig, samles arkene inn i to bunker. Læreren begynner å lese opp fra bunke 1 noen «vanskelige» ting, og starter en samtale rundt dette. Utgangspunktet for diskusjonen er å belyse disse emnene på en god og trygg måte. Hvis samtalen skulle gå i stå, eller bli vanskelig, tar læreren opp arkene i bunke to og leser opp. Les opp 3-4 stykker. Spør så hvordan disse forslagene har fungert i den pågående samtalen. Her skal en diskutere rammer, ikke sak. Prøv så å gå tilbake til saken, og snakk videre. Som oftest vil samtalen få «fornytt energi», og foregå på en trygg og god måte. Hvis ikke, finn frem flere ark fra bunke 2, eller avrund samtalen. Gå så videre til neste samtale.

Denne oppgaven kan også brukes på andre forhold ved folkehøgskolelivet, eller mer allmenne ting.

4.2 Case Jyllandspostens karikaturtegninger

Rammer:

Formål	Få kjenne på hva ny informasjon kan gjøre med en. Få øvelse i å ytre tanker og meninger, samt i å tørre å ytre seg. Få øvelse i å lytte på en måte som kan gi nye perspektiver.
Utstyr	Et stort rom med plass til å gå rundt.
Tid	15 min

Beskrivelse:

Elevene går rundt i rommet. Alle elevene har fått utdelt rød, gul og grønn lapp. Læreren gir beskjed om at hen vil gi de informasjon, som de kort skal tenke over. Er de enige viser de grønn lapp, gul lapp ved usikker, og rød lapp ved uenig. Etter hver informasjon kan lærer be enkelte kort om å utdype sitt standpunkt. Ingen andre får da lov til å kommentere på det. Altså ingen debatt.

Casen går ut på følgende:

(Lærer redegjør kort)

I september 2005 trykker den danske avisen Jyllands-Posten (heretter JP) tolv tegninger av profeten Muhammed under overskriften "Muhammeds ansigt". Ettersom det finnes et forbud mot å avbilde Muhammeds ansikt innenfor sunni-islam, skapte dette enorme reaksjoner rundt omkring i den muslimske verden. Over 150 mennesker mistet livet som direkte følge av demonstrasjonene.

1. Kan JP sies å være ansvarlig for reaksjonene tegningene skapte?
2. Vi skal diskutere et case fra 2005: Må vi se karikaturtegningene for å kunne diskutere saken, når vi samtidig vet at disse karikaturtegningene sårer og opprører mange muslimer?
3. Hvis noen av elevene bruker røde lapper/sier nei, mens flertallet sier ja: Hvem skal bestemme?

(Hvis alle sier at man bør se tegningene, kan man bruke det som et hypotetisk eksempel: Hva om noen hadde sagt nei? Bør vi da se tegningene? Bør de som sier nei gis rett til å forlate rommet?)

(Lærer viser tegningene)

Lærer gir mer bakgrunnsinformasjon:

En dansk forfatter hadde skrevet en barnebok om Muhammed, men klarte ikke å finne en tegner. Tre hadde takket nei til oppdraget fordi de fryktet for hvilke reaksjoner bokprosjektet kunne vekke. JP ønsket derfor å utfordre selvsensuren blant danske kunstnere og kulturfolk. Som et eksperiment inviterte de 42 avistegnere til å tegne profeten. Intensjonen til avisen var altså ikke å støte den muslimske verden, men å utfordre danske tegners selvsensur.

4. Forandrer JPs begrunnelse din vurdering av saken?
5. Hva skal tillegges mest vekt: Avsenders (JP) intensjon eller mottakers tolkning? (Rød = Avsenders intensjon, grønn = mottakers tolkning)

Lærer: 12 tegnere sendte inn. Av de innsendte bidragene var det særlig tre tegninger som vakte reaksjoner. Blant dem var Kurt Westergaards tegning som viser Muhammed med bombeturban.

6. Kunne/burde JP ha unnlatt å trykke akkurat denne tegningen?

7. Ville det være selvmotsigende å unnlate å trykke akkurat denne tegningen når målet med prosjektet var å utfordre avistegneres selvsensur?

Lærer: Karikaturene ble senere trykket i en del andre aviser. En begrunnelse var informasjonsplikt: Leserne bør få se årsaken til konflikten for å kunne gjøre seg opp en mening.

8. Er dere enige i denne begrunnelsen?

Lærer: Andre medieinstitusjoner trykket karikaturene i solidaritet med JP, for å støtte prinsippet om trykke- og pressefrihet. Bakgrunnen var at JP hadde mottatt bombetrusler i etterkant av publiseringen.

9. Ville du ha gjort det samme hvis du hadde sittet i redaktørstolen?

Samtale i plenum etterpå:

Hva skjedde med dere i løpet av denne øvelsen? Begynn kun med dette åpne spørsmålet. Følg opp hvis nødvendig: Hvordan opplevde du det å endre mening? Hvordan opplevde du det å lytte uten å få lov til å si noe? Forandret du det du selv mente etter hvert som du hadde hørt de andre sine tanker? Ble vi enige?

4.3 Fordypning i temaet identitetspolitikk og ytringsfrihet

Hva er identitetspolitikk? Og hva er «woke»?

Begrepet «identitetspolitikk» har sitt opphav på 1970-tallet i Boston, der The Combahee River Collective ble stiftet av svarte, skeive kvinner, som erfarte undertrykkende strukturer i samfunnet som de ønsket å forandre. Som en marginalisert gruppe ble identitetspolitikk et nyttig analyseverktøy for å synliggjøre undertrykkelse.

Ifølge en liberalistisk kritikk kan identitetspolitikken, som tar for seg undertrykkelse av enkeltgrupper, fremstå som splittende. De liberale prinsippene om universalisme og individualisme fremstår for mange som motsetninger til fokuset på identitetskategorier. For Lisa Esohel Knudsen² er svakheten i en slik kritikk at den ikke tar med i betraktningen at «universelle rettigheter og likeverd er målet også for den identitetspolitiske aktivismen».

Begrepet «identitetspolitikk» blir ifølge Lisa Esohel Knudsen i stor grad brukt som hersketeknikk, om debatter og debattanter man ikke liker.

– Lisa Esohel Knudsen forklarer begrepet «woke» på denne måten: det refererer opprinnelig «til det å være oppmerksom på og klar over rasisme og diskriminering i samfunnet», men i dag blir begrepet brukt som «en kortform for de identitetspolitiske tendensene som sies å true demokratiet».

Introduksjon til temaet

Kampen mot rasisme og for LHBTQI-rettigheter er to felt som har berørt spørsmål knyttet til ytringsfrihet på ulik måte.

Straffelovens paragraf 185³, som ofte blir kalt «rasismeparagrafen» eller «hatkriminalitetsparagrafen», gir et vern mot hatefulle ytringer basert blant annet på hudfarge, etnisk opprinnelse, seksuell orientering og kjønnsidentitet. Hvordan man skal definere en hatefull ytring, og i hvilke tilfeller man skal ta i bruk rettslige

² Lisa Esohel Knudsen, «Det er personlig. Om rasisme og ytringsfrihet», 2019, Res Publica.

³ § 185. HATEFULLE YTRINGER

Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Som ytring regnes også bruk av symboler. Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne, jf. annet ledd, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- a. hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,
- b. religion eller livssyn,
- c. seksuelle orientering,
- d. kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, eller
- e. nedsatte funksjonsevne.

[Lov om straff \(straffeloven\) - Lovdata](#)

virkemidler for å reagere imot ytringer, blir stadig diskutert. I norsk offentlighet har det blant annet blitt gitt mye oppmerksomhet til anmeldelsen av Atle Antonsen og dommen mot Bernt Hulsker etter deres rasistiske uttalelser. Politiets opprettelse av sak mot Tonje Gjevjon, for hennes omtalelser av transpersoner, har også fått mediedekning.

Flere engasjerte personer opplever at de kommer til kort i viktige debatter fordi de blir stemplet som aktivister for identitetspolitikk. Antirasister og aktivister som jobber for minoriteter, og for eksempel transpersoners rettigheter, har et brennende engasjement for sakene de jobber for. De har ofte selv også opplevd rasisme og diskriminering. Og temaer som hårsårhet og lettkrenkede aktivister dukker opp. Hvor grensene til ytringsfriheten skal gå er i stadig diskusjon.

Flere aktivister, som jobber mot rasisme og for LHBTQI-rettigheter hevder at de avfeies av høyresiden som har tatt ytringsfriheten til sitt hjerte og avfeier deres kamp for splittende identitetspolitikk.

Når majoritetsbefolkningen møter antirasister med argumenter om at det de bedriver er identitetspolitikk, er da dette et forsøk på å unngå å gå i seg selv, en måte å unngå å ta et ubehagelig selvpøggjør? Lisa Esohel Knudsen er samfunnsdebattant og antirasist og stiller dette spørsmålet. Hun skrev boken «Det er personlig. Om rasisme og ytringsfrihet» da hun merket at i stedet for å diskutere den rasismen mange møter daglig i Norge, begynte man å ha en debatt om debatten. Motstemmene til antirasismen skulle komme inn, og antirasister ble kritisert for å være «for woke». Det Lisa Esohel Knudsen hadde sett på som en anerkjennelse av at rasisme virkelig er et problem, etter at George Perry Floyd jr. ble drept, ikke egentlig førte til en ordentlig debatt om det hun ønsket, om rasismens utbredelse og hva vi som samfunn kan gjøre med den, men utviklet seg til en debatt om debatten. Burde vi ikke, snarere enn å diskutere hvor hårsåre minoriteter er, fokusere på hva vi kan gjøre for å gjøre samfunnet vårt bedre, og med mindre intoleranse og mindre rasisme?

Den kjente filosofen Judith Butler, som lenge har skrevet om kjønn, er inne på noe av det samme. Kamper for rettferdighet og rettigheter, som for eksempel Black lives matter, blir puttet i sekken «identitetspolitikk» og på denne måten avfeid. Merkelappen «identitetspolitikk» er feilslått mener hun, det er rettferdighetskamper.

Mange er bekymret for et fenomen som har fått mye oppmerksomhet de siste årene: scenenekt, (fra det engelske uttrykket «no platforming») og avlysningskultur (cancel culture). Samfunnsdebattanter opplever å ikke få taletid ved universiteter og andre steder fordi deres meninger møter motstand. En av de mest kjente eksemplene på dette har vært Jordan Peterson. Denne kanselleringen og også fjerningen av bøker ved biblioteker og universiteter, spesielt i USA, gir grunn til bekymring. Filosofen Lars Svendsen har påpekt at hvis man går i en retning der debattanter avlyses av universiteter etter massiv motstand fra, for eksempel studentgrupper, begynner man å gå inn på en vei der universitetenes posisjon kan endre seg. De siste tiårene har universiteter vært institusjoner der ytringsrommet har vært stort, og generelt større enn ellers i samfunnet, men begynner i så fall å krympes. Men, som Svendsen skriver: «Å bli studenter på et universitet innebærer å akseptere et visst ubehag». Vi

må altså tåle å bli motsagt og høre andres meninger selv om de kan være ubehagelige.

Kanselleringskulturen kommer til uttrykk både på høyresiden og venstresiden. Kanskje det er slik som blant annet Lisa Eshel Knudsen har kommentert at vi i stadig større grad ser på den offentlige debatten som et sted man skal komme med meningsytringer ikke meningsbrytninger? Er vi i ferd med å tolke ytringsfrihet i større grad som retten til å uttrykke oss fritt uten å få meningsmotstanderes reaksjoner?

Noen forskere mener at den store oppmerksomheten som man har viet scenenekt og avlysningskulturen ikke helt gjenspeiler situasjonen/realiteten i Norge. En utfordring i dag er også, som alle har blitt klar over, algoritmenes spill og medienes avhengighet av klikk. Saker om scenenekt vekker interesse og engasjement, og dermed løftes de også frem.

Diskusjonsspørsmål:

- Har vi en «berøringsangst» når det gjelder rasisme?
- Burde vi kanskje i større grad skille mellom situasjonen i Norge og situasjonen i USA når vi bekymrer oss for ytringsfrihetens kår?
- Avfeier vi for lett rettighetskampene til enkelte grupper som «identitetspolitikk»?